

FAKAMATALA MA'AE MĀTU'A TAUHI FĀNAÚ PEA MO E FĀNAUAKÓ

Ko 'etau 'apiakó 'e te ne kau atu ki he Savea ki he Mo'ui Lelei 'a e To'utupú.

Ko e savea ni 'oku ne fehu'i 'a e ngaahi fehu'i felāve'i pea mo e laveá, ngaahi me'a hā mai 'o e mo'ui, pea mo hono ngāue'aki 'o e 'olokaholó pea mo e faito'o kona tapú. Ko e ngaahi 'apiakó, pea mo e kau fakafofonga 'o e siteiti pea mo e fakalotofonua te nau ngāue'aki 'a e ngaahi ola 'o e saveá ke poupoua'aki 'a 'etau fanau to'utupú pea mo fakasi'isi'i'aki 'a 'enau ngaahi kanongatāmakí. Ko e Savea ki he Mo'ui Lelei 'a e To'utupú 'oku tau'atāina pē 'a 'ete kau ki ai pea 'oku 'ikai foki ke 'ilo pē ko hai 'oku kau ki ai pea 'oku ne 'omai mo e fakamatala mahu'inga ke fai'aki 'a hono tataki 'o e ngaahi tu'utu'uni mo e ngaahi polokalama 'a 'ē 'e fai'aki 'a hono tokangaekina 'a 'etau fanau to'utupú.

Kātaki kae fakahoko ha'o fe'inasi'aki mo ho'o tokotaha akó felāve'i pea mo e fakamatala ni. Pea ke mo talanoa felāve'i pea mo e saveá pea ke toki fakahoko ai ha'o fakakaukau pe 'e kau 'a ho'o tokotaha akó pe 'ikai.

F: Ko hai nai 'e kole ki ai ke ne fai 'a e saveá?

T: Fānauako 'i he ngaahi Kalasi 6, 8, 10, mo e 12 'i he kotoa 'o e Siteiti 'o Uosingatoni pea mo e fānauako 'i he ngaahi Kalasi 7, 9 mo e 11 'o e ngaah vāhenga fakaako 'o e fanga ki'i ako iiki.

F: 'Oku tau'atāina pē nai 'a e kau ki he savea ni pe 'ikai?

T: 'To! Ko e fānauako 'oku nau fai 'a e savea ni 'oku malava pē ke nau tuku ange ha ngaahi fehu'i pea mo ta'ofi 'a hono fai 'o e savea ni 'i ha fa'ahinga taimi pē. Kapau he'ikai te ke loto ke kau 'a ho'o tokotaha ako ki he savea ni pea ke telefoni ki he 'apiakó 'o poaki'i 'a ho'o tokotaha akó. 'E malava pē ke fakahā 'e he fānauakó ki he faiakó 'oku 'ikai ke nau loto ke nau kau ki he savea ni. Ko kinautolu 'a e fānauako he'ikai ke nau kau ki he savea ni 'e te nau kau kinautolu ia ki ha ngaahi ngāue kehe, 'o hangē ko e ako pe ko e lautohi 'i he laipeli. 'Oku 'ikai ha tautea ia ki he 'ikai ke kau ki he savea ni. He'ikai foki ke uesia ai pea mo e ngaahi maaka 'a ho'o tokotaha akó.

F: Ko e hā 'a e ngaahi fehu'i 'oku 'i he saveá?

T: Ko e ngaahi fehu'i fakasaveá 'oku nau ha'u kinautolu ia mei he ngaahi savea na'e fakahoko 'i he fonuá fakalūkufua pea mo 'i Uosingatoni foki. 'Oku malava ke vakai 'e he mātu'a tauhi fānaú pe ko e kau tauhi fānaú ki hano tatau 'o e ngaahi fehu'i fakasavea ni 'i he 'ōfisi 'o e 'apiakó.

- Ko e ngaahi tōpiki 'o e fehu'i 'oku kau ki ai 'a e;
- Fakamatala, hangē ko e ta'u motu'á, tangata pe fefine, pea mo e matakali pe fa'ahinga kakai 'oku ke kau ki ai.
- Ngaahi ongo felāve'i pea mo e 'apiakó pea mo e komiunitii.
- Felāve'i pea mo e mātu'a tauhi fānaú, ngaahi kaungāme'á, pea mo e ngaahi kaungā'apí.
- Tō'onga kái, 'ekitiviti fakaesinó.
- Ngaahi ako ki he mo'ui.
- Ngaahi fakakaukau felāve'i pea mo hono ngāue'aki 'a e tapaká, 'olokaholó, mo e ngaahi faito'o konatapu kehé.
- Ngaahi fakafeangainga mo e ngaahi ongo felāve'i pea mo e malu 'a e mo'ui.
- Ngaahi fakafeangainga felāve'i pea mo e ngaahi 'ulungaanga fakamoveuveu nofó.
- 'Ulungaanga felāve'i mo e fe'auakí, takiaki'i, 'ulungaanga fakafa'ituitui, pea mo e pā'usi'i ('ikai ki he ngaahi Kalasi 6 pe 7).

F: 'Oku anga fēfē 'a hono malu'i 'o e ngaahi me'a fakafa'ituitui 'a e tokotaha akó?

T: He'ikai ke tohi 'e he fānauakó 'a honau ngaahi hingoá 'i he saveá. 'Oku 'ikai ke 'i ai ha ngaahi faka'ilonga pe fakamatala ke fakafehoanaki'aki ha savea ki ha tokotaha ako. He'ikai ke 'iai ha taha mei he 'apiakó 'e sio ki he'enau talí. 'E hanga 'e he fānauakó 'o fa'o 'a e ngaahi savea kuo 'osi hono fakakakató ki he sila 'a ia kuo 'osi sila'i ki mu'a pea toki mavahe 'a e saveá mei he lokiakó. Ko e ngaahi ola 'o e saveá he'ikai ke ne hanga 'o fakahaa'i ha tokotaha ako.

F: 'Oku anga fēfē 'a hono faka'aonga'i 'o e ngaahi ola 'o e saveá?

T: 'Oku hanga 'e he kau fakafofonga 'o e ngaahi 'apiakó, ngaahi vāhenga fakaakó, ngaahi kaunitii mo e siteiti 'o ngāue'aki 'a e ngaahi olá ke nau mahino'i 'a 'etau fānauakó pea mo 'oange foki kiate kinautolu 'a e ngaahi sēvesi 'oku nau fiema'u. Ko e ngaahi olá 'oku faka'aonga'i kinautolu ki he palani, fakamahu'inga'i, fakalalalaka'i ki mu'a 'a e ngaahi polokalamá, pea ke 'omai'aki mo e pa'anga 'oku fiema'u ke poupoua'aki kinautolú. Ko e ngaahi seti 'o e ngaahi fakamatalá 'oku faka'inasi'aki mo e ngaahi potungāue mo'ui fakalotofonua pea mo e kau fakatotolo kuo 'osi hono fakamafai'i.

Toe fiema'u ha ngaahi fakamatala ange?

Kapau 'oku 'i ai ha'o ngaahi fehu'i felāve'i pea mo e taumu'a 'o e savea ni pe ngaahi founga 'oku fakahoko'aki 'a e savea ni:

- Telefoni ta'etotongi ki he 1-877-HYS-7111
- 'Imeili ki he healthy.youth@doh.wa.gov

Ko e ngaahi fakamatala felāve'i pea mo e Savea ki he Mo'ui Lelei 'a e To'utupú 'oku lava ke ma'u atu 'i he: www.AskHYS.net

Kuo 'osi fakangofua foki 'e he Poate ki hono toe Vakai'i Fakakautahá mei he Siteiti 'o Uosingatoni 'a e ngaahi founga ki hono ngāue'aki 'a e Savea ki he Mo'ui Lelei 'a e To'utupú 'a 'ē 'oku fakamatala'i atu 'i he tohi ni. Kapau leva 'oku ke tui ko e ngaahi founga ngāue ni 'oku te'eki ke fai hano muimui'i pau, kātaki 'o telefoni mai ki he 1-800-583i-8488. 'Oku 'ikai ke fiema'u ia ke ke fakahā mai ho hingoá. Ko e ngaahi tuku fekau kotoa pē kuo pau ke fai hano tali atu.

Na'e fakahoko 'e he fānauakó 'a e Savea ki he Mo'ui Lelei 'a e To'utupú 'o talu mei he ta'u 1988. Ko e fika 'o e fanauakó kuo tupu ia mei he ngaahi lauiafe si'i peé ki he lahí hake ia 'i he 200,000 'i he 2016.

*Mālo 'aupito 'a hono vakai'i 'o e fakamatala ni pea mo ho'o fepōtalanoa'aki pea mo ho'o tokotaha akó!
'Oku siponisā 'a e Savea ki he Mo'ui Lelei 'a e To'utupú 'e he ngaahi fakafofonga fakasiteiti ko 'eni: Potungāue ki he Ngaahi Sēvesi ki he Sōsialé mo e Mo'ui, Potungāue Mo'ui, 'Ōfisi 'o e Pule ki he Fakahinohino Fakapule'angá mo e Poate ki he Kava Mālohí pea mo e Faito'o Kona Tapú.*